

Als inleiding op uw rondgang door het praktische werkveld van de geestelijke verzorging, wil ik u graag in een paar penseelstreken ~~een~~ ^{schetsen} geven van een visie op de geestelijke verzorging in en na de detentie, zoals die in dit complex is ontwikkeld.

Ik begin met een kort verhaal van een contact met een gedetineerde, een illustratie die de kefn bevat van mijn ~~theoretische~~ verhaal dat verder volgt.

Een aantal jaren geleden, toen ik nog op de B-vleugel van de gevangenis werkte, op de Pompstationsweg, kreeg ik van een gedetineerde met een lange gevangenisstraf de vraag of hij gedoopt kon worden in een kerk buiten de gevangenis. Het was een laagbegaafde man, een echte meeloper. Hij zat op de derde etage van de B-vleugel. Een afdeling met o.m. mensen, die zich moeilijk konden handhaven in de grote gemeenschap van de gevangenis.

Iedere week kwam z'n moeder trouw op bezoek. Verder kwam er nooit iemand. Ik zag ze wel eens zitten in het kleine bezoekzaaltje, tegenover elkaar. Zij had dan wat te eten meegenomen. We hebben niet veel om over te praten, zei hij wel eens. Wat moet je elkaar vertellen, als je vastzit?

Twee emotioneel vereenzaamde mensen.

Iedere zondag nam hij trouw deel aan de kerkdiensten en hij had veel contact met de mensen van buiten die die kerkdiensten bezochten. Zelf had hij toen hij vrij was, geen contact met de kerk. Maar hij was wel gelovig, zei-die altijd. Ik vind het zo mooi om ergens bij te horen, Bij die mensen die hier altijd zondags komen. En iemand heeft me gezegd dat je dan gedoopt moet zijn.

Ik vertelde hem dat het dan ook de gewoonte was dat je wat leerde over het geloof. Om een lang verhaal kort te maken: een pastoraal medewerker die 3 dagdelen in de week vrijwillig meewerkt in het pastoraat, een oud-directeur van een scholengemeenschap, begon met wat gesprekken over evangelieverhalen. En ondersteund door de volledige staf en directie van de gevangenis werd een verzoek tot strafonderbreking van 24 uur ingediend. Dat werd toegewezen, en er werd een grondig programma voorbereid voor die dag. Ik wilde precies weten wat zijn wensen waren. En wat we van uur tot uur zouden gaan doen.

Om hem voor de nacht een ondersteunend onderkomen te geven, zocht ik naar een gastgezin.

Met de begeleidingsstaf en de directie van de gevangenis hadden we afgesproken dat de pater en ik hem samen zouden begeleiden tijdens dit verlof. Op zaterdagmiddag 12 uur gaan we met z'n drieën samen op weg. Het werd een vol programma: eerst een patatje eten in een snackbar op de hoek van de Grote Markstraat, daarna naar z'n moeder die wachtte bij C&A om nieuwe kleren te kopen, zo'n zwart jasje en grijze broek zoals de pater heeft. Dan ineens istie weg, en ik zie hem rondgaan tussen de emmers van een bloemenkraam. Een handvol bossen bloemen voor z'n moeder. Daarna, op zijn uitdrukkelijke wens een wandeling met een bouvier over de Dierenselaan. Dan naar het gastgezin. Hun kinderen en kleinkinderen zijn ook uitgenodigd, en er is een uitgebreide maaltijd. Een gezellige sfeer. 's Ochtends is er de kerkdienst. Een gemeente die veel contacten onderhoudt met het gevangeniskerkewerk. Ze kunnen er dus mee omgaan.

T HV
Ru.
Hendse
Mendun
Prot
Rehri

3

Er worden ook een paar kinderen gedoopt. We gaan samen voor in de dienst, en na afloop gaan we naar het huis van Exodus op de Frankenslag voor een doopmaaltijd. 35 Mensen die aanzitten. Wat familie, een flink aantal vrijwilligers uit de gevangeniskerk, een maatschappelijk werkster en nog andere medewerkers. Een wat bredere bedding, in geloof en in mensen, voor hun beider leven...

Om een uur of vijf gaan we terug naar de gevangenis. We zijn nog net op tijd voor de dienst die daar begint.

Temidden van een diversiteit aan hulpverlening is in een inrichting van justitie ook de geestelijke verzorging aanwezig. In een aantal punten wil ik wat grondtonen aangeven bij het werk van de geestelijke verzorging.

Mijn bijdrage gaat over de inhoud en de vorm van een in de samenleving geïntegreerde geestelijke verzorging in detentie en nazorg.

1. Om inzicht te krijgen van de betekenis van de geestelijke verzorging binnen de inrichtingen van justitie is het allereerst nodig de situatie van de detentie te omschrijven, en iets te vertellen over de mensen die zijn ingesloten. Wat betekent het om ingesloten te zijn? Naar mijn mening kan een periode van detentie worden omschreven als het 'geschieden van excommunicatie'. Dat geeft iets aan van het ingrijpende wat zich aan iemand voltrekt als hij ingesloten wordt. Daarbij wil ik een paar kanttekeningen maken.

Allereerst is er sprake van een veelsoortige geslotenheid. De mensen hebben een zeer beperkt contact met de buitenwereld en de mensen die hun lief en dierbaar zijn.

In de tweede plaats is ook het leven op de vleugel gesloten van aard. De mensen hebben elkaar niet zelf uitgekozen; er heerst een sterke macho-cultuur. Het is heel moeilijk onderling te communiceren over de kwetsbare kanten van het leven, je gevoelens te tonen, te laten merken wat je echt bezighoudt. Met andere woorden: veel gedetineerden zijn ook ten opzichte van elkaar geïsoleerd. Je behoort niet meer tot een gemeenschap waarin de zorg om het leven wordt gedeeld. En waarin iets is van een gemeenschappelijk zingevend perspectief. *Als je dat al heel buiten de gevangenis*

Naast het leven in deze geslotenheid wil ik noemen het proces van mortificatie, zoals dat door de socioloog Goffmann is omschreven. Mortificatie treedt op in een totaalinstituut. Totaalinstituten zijn woongemeenschappen die tegelijk formele organisaties zijn. Het programma staat in het teken van de vervulling van de doeleinden van de institutie. Zij hebben als effect op de bewoners dat hun ego wordt gemortificeerd, ontzet. Anderen spreken van het wegvallen van autonomie en individualiteit of depersonalisering.

In de derde plaats wil ik bij de omschrijving van de detentiesituatie iets zeggen over de mensen in de gevangenis. Wij kennen allemaal de diversiteit. Er zijn er die berekend kiezen voor de harde criminaliteit, vaak internationaal opererend. Er zijn veel verslaafden, tweede en derde generatie migranten, psychisch gestoorde gedetineerden.

Wij moeten daarbij realistisch zijn en vaststellen dat er mensen zijn die verhard zijn. Niet echt aanspreekbaar, ongemotiveerd, ten diepste niet bereikbaar. Zodanig, dat het aan mogelijkheden ontbreekt om hen echt op iets anders dan hun

criminele levensweg te betrekken.

Naast velen die aan zichzelf willen werken, is er ook verharding. Een gemeenschappelijk achtergrond bij vele gedetineerden, is dat ze vastzitten in hun eigen levensgeschiedenis. Nogal wat zijn opgegroeid in kansarme situaties op emotioneel, sociaal en maatschappelijk gebied. Het gaat daarbij meestal om elkaar versterkende factoren, en zo ontstaat een viciëuze cirkel waaruit mensen zich op eigen kracht niet kunnen bevrijden. Professor Berger, hoogleraar godsdienstpsychologie en pastorale psychologie, noemt enkele karakteristieke kenmerken van mensen in detentie.

1. gebrek aan zelfkennis.
2. gebrek aan toekomstperspectief. Er is geen ordening van het leven en geen toekomstontwerp.
3. een onwerkelijk toekomstperspectief. Het idee dat men over de toekomst heeft is vooral afhankelijk van factoren die buiten hemzelf gelegen zijn.
4. een gebrekkige of afwezige identiteit.
5. Verhoogde kwetsbaarheid en onveiligheid. het gaat om mensen die het aan iedere basisveiligheid ontbreekt en die daarentegen een gevoel hebben van diepe onveiligheid.
6. afgeweerde of afgewentelde schuldgevoelens.
7. een dwangmatig herhaald autoriteitsconflict.

Anderen noemen: gestoorde of onvolgroeide relaties met belangrijke medemensen; directe en impulsieve behoeftenbevrediging.

Zelf zie ik als een rode draad de sterke gerichtheid op en het afhankelijk zijn van materiele aspecten van het leven en het veelal afwezig zijn van bevredigende zingevende perspectieven.

2. Heel veel van hen hebben binnen de inrichting contact met de geestelijke verzorging. Soms is dat zomaar even een gesprek, maar vaak ontwikkelen zich diepgaande contacten. Gezien de samenstelling van de bevolking, is de betekenis van deze contacten heel divers. Je zou kunnen zeggen dat het zich afspeelt tussen enerzijds het geven of hergeven van de zin en de bestemming aan iemands leven, en anderzijds het uithouden met verwoest menszijn.

De meesten hebben buiten de gevangenis geen contact met religie of levensbeschouwing. Maar binnen zijn er veel vragen, opgeroepen door het bewustzijn van de levenssituatie en de detentiesituatie. Vragen over geloof, zin van het leven, gevoelens van twijfel, angst, schuld, onzekerheid in relaties, het nadenken over verleden en toekomst.

De geestelijke verzorging is daarbij voor de mensen aan de ene kant een gesprekspartner. Het komt erop aan om heel goed te kunnen luisteren en de ander te begeleiden z'n eigen levensverhaal in beeld te krijgen. Zichzelf te gaan verstaan tegen de achtergrond van z'n eigen geschiedenis.

Daarbij heeft de geestelijke verzorging altijd de intentie de ander in zijn persoonzijn te versterken. Met hem of haar te zoeken naar het unieke van zijn of haar persoonzijn. En in geloof en levensbeschouwing te zoeken naar aanknopingspunten, naar waarden en normen, naar verhalen, symbolen, ervaringen, die draagkracht aan het leven kunnen geven. En die met het leven verweven kunnen raken. Het daardoor vitaler maken. Er een verdieping aan geven, en zo versterkend werken om de zorg om het eigen leven en het leven van anderen aan te kunnen.

Het gaat om levensinvulling en levensvervulling

In dat alles laten we mensen zien dat ze meer kunnen zijn dan het delict waarvoor ze zijn ingesloten. *Dea*

Gezien de aard van de groep waarin wij werken, besteden wij veel aandacht aan deskundigheidsbevordering om een kwalitatief hoogwaardig begeleidingsaanbod in gespreksvoering en groepswork te kunnen bieden.

Wij doen ons werk in persoonlijke contacten, gespreksgroepen en kerkdiensten. Hoe we daar concreet invulling aan geven willen wij u vanmiddag laten zien.

3. Met het oog op de uitvoering van ons werk wil ik nu een paar opmerkingen maken.

In de eerste plaats is voor het werk van de geestelijk verzorger van grote betekenis dat hij een vertrouwensrelatie met de ander kan opbouwen. Uit het bovenstaande blijkt dat het veelal gaat om ten diepste uiterst kwetsbare mensen in een bijzonder kwetsbare positie. // Het gaat erom met hen te communiceren over de binnenzijde van het leven om zo vanuit die binnenzijde te zoeken naar een persoonlijke levensweg. // Het gaat daarbij om het verwerken van het verleden, je eigen levensgeschiedenis, het verwerken van het delict, het omgaan met de detentie, het omgaan met je relaties vanuit de detentie, het vinden van bakens (normen en waarden) die aan je leven richting kunnen geven. In die zin wordt de geestelijk verzorging ook wel het asyl of de vrijplaats genoemd, waar mensen los van wie of wat hen gevangen houdt, tot zichzelf kunnen komen. Een plaats waar zoveel veiligheid is, dat je het aandurft om met iemand samen bij jezelf naar binnen te kijken. //

*Ind
Op*

8

* Om veel hertinnen wordt es opgedet
en gecommuniceerd det anderen het
hiet als tegenover zid meen hoant zid
erveren

In de tweede plaats is voor het werk van de geestelijk
verzorging van belang dat het werk geïntegreerd is in het
geheel van de inrichting. Belangrijk is een eigen kamer en het kunnen
deelnemen aan overlegsituaties. o

In de derde plaats is van belang dat de geestelijke verzorging
een goede samenwerking opbouwt met de andere medewerkers in de
inrichting. Met andere woorden: de geestelijke verzorging is
erop gericht ook de anderen die in het instituut werken in hun
verantwoordelijkheid te respecteren. *

4. Als laatste punt wil ik een belangrijk facet noemen van ons
werk, nl. dat geestelijk verzorgers werkers zijn met een
achterban. Ze zijn representanten van geestelijke stromingen.
Ze brengen dus de maatschappij mee binnen. In ons werk hier in
het complex wordt dit zichtbaar en tastbaar in de participatie
in gespreksgroepen en kerkdiensten van vele vrijwilligers.

Tegenover het proces van het geschieden van excommunicatie
brengen zij vanuit de samenleving een proces van communicatie
op gang. Mijns inziens betekent dat dat er vanuit de

geestelijke verzorging ook gewerkt moet worden aan integratie
van dit werk in samenlevingsverbanden als de kerken, het

Humanistisch Verbond, de ^{Huudst} tempel en de moskee. Om zo ons werk

ook een draagvlak te geven in een maatschappelijk verband
waarin mensen de zorg om het leven met elkaar delen. Deze

integratie betreft naar mijn mening niet alleen de geestelijke
zorg tijdens de detentie. Ook in de nazorg aan exgedetineerden
kunnen deze verbanden een belangrijke rol spelen. In die zin
kan een in de samenleving ingebedde geestelijke verzorging ook
in nazorg over de grenzen van de detentie heenreiken, en ertoe

* Deelnemen vrijwilligen

1. *onzekerheden* : - *onzekerheid* 9.
- *andere klimaat*
- *onzekerheid op toekomstbeelden*
- *onzekerheden*
- *brengt een andere wereld binnen*

bijdragen dat er in de samenleving een draagvlak ontstaat voor resocialisatie en maatschappelijk herstel.

Vanuit deze optiek zijn in den Haag de projecten van Exodus ontwikkeld. Een Open Huis als eetcafe, een huis voor begeleid wonen en een werkervaringsproject. Daar zullen we in de loop van de middag een bezoek brengen.